

Egyre kevesebbszer, de még mindig fel-felmerül egy új magyar horrorfilm megjelenésekor, hogy az éppen adott alkotás az „első” valamiben: néha — eléggé tévesen — úgy általában az első magyar horrorként utalnak rá (mint legutóbb épp Bergendy Péter *Post Mortem*-je kapcsán, amit számos portál reklámozott ekképpen), vagy éppen az első magyar slasherként emlegetett *A marifüi rém* (ami pedig sokkal inkább pszichotriller és korrajz, mint hentelés horror). Ez a tendencia némiképp érthető annak fényében, hogy első blikkre és guglizásra bizony valóban nem túl izmos a magyar gyártású, egész estés horror-felhozatal, de ha egy kicsit megkapargatjuk a felszínt, hamar kiderül, hogy nem is annyira példátlan, és semmiképp nem precedens nélküli, ha belefutunk egy ilyenbe.

SZABÓ R. Ádám

Rémfilmek a nagymama házából

A kortárs magyar
B-horrorfilmekről

Bill Borchardt (b.) és Mark Borchardt (j.)

Természetesen továbbra sem tartozik a legnépszerűbb magyar filmes műfajok közé, a jelenlegi filmes állami főszponzor, a Magyar Filmintézet pedig láthatólag nem is a legnagyobb borzongás-rajongó, mert abban például valóban első Bergendy rendezése, hogy ez az első magyar horrorfilm, ami közpénzből készül. Ennek ellenére évek óta készülnek úgy magyar, mint angol nyelvű, de szinte teljes egészében magyar gyártású rémfilmek, amelyekhez a készítő, akár csak mondjuk az Egyesült Államokban, leginkább saját maguk teremtik elő a költségvetést, egyaránt szerepeltetve a nagyapa házáat és az összes barátot. A kis költségvetés ritkán eredményez A-kategóriás fesztivályőzelmeket, de elég gyakran eredeti, alkotói filmeket, amikből csak úgy süt a lelkesedés és a tenni akarás. Arról nem is beszélve, hogy ha az amerikai mintát vetítjük le a hazai terepre, akkor egy remek alkotói keltető is ez a szcéná, ahol a szakma fortélyait remekül elsajátíthatják a (legtöbb esetben) fiatal alkotók, mindeközben pedig egészen szórakoztató és egyedül, még ha nem is mindig hibátlan alkotásokat is létrehozhatnak, amikre ugyanakkor érdemtelenül kevés figyelem háru.

Ebben a tanulmányban egy kicsit körbenézünk a magyar független-horrorfilmes szcénán kritikusi szemmel, de a megfelelő kontextualizálás érdekében az amerikai B-filmes közeget is segítségül hívjuk, hogy ezt megfelelő szempontok szerint tegyük.

1. Álom mundánkivitelben

Emlékszem, 15 éves koromban meglátogattam Erdélyben egy magyarországi barátom, akinek, velem ellentétben már akkoriban is volt filmezős mobilja. Hogy, hogy nem, két nap után máris horrorfilmet forgattunk nagymamám házában, amolyan egyszerű Blair Witchest, pedig maga a telefon akkor még alig tudott egyszerre felvenni pár percet. A filmekhez azonban mindkétten vonzódtunk, még ha nem is feltétlenül a rémfilmekhez, de valahogy logikusnak tűnt a horror műfajához nyúlni, nem pedig a komédiához vagy a drámához, hiszen azt a zsigeri érzelmeket, amit a horror szeretne általában kiváltani, egyszerűbbnek és (nem utolsósorban) olcsóbbnak tűnt megvalósítani, mint bármilyen más műfaji célkitűzést.

Ezt a kis történetet csak azért mondom el, mert nagyon sok filmes alkotó gondolkodott hasonló fejjel, amikor első bátortalan mozgóképes szárnypróbálgatásait megtette, valahogy ez a műfaj az, ami a legkönnyebben imitálható, és a legkisebb költségvetéssel is hatásosan megvalósítható. Azt, hogy ez a tendencia nem ma indult, remekül mutatja be például az *American Movie* (magyarul *A filmcsináló* néven futott, pedig az angol eredeti, az „Amerikai film” pont ebből a szempontból sokkal többet mondó) című 1999-es dokumentumfilm. Ez egy amatőr filmkészítő története, Mark Borchardt viszontagságait meséli el, akinek élete (amerikai) álma, hogy végre befejezze első kisköltségvetésű, egész estés horrorfilmjét, bármi áron (leszámítva a pénzt, persze, mert az sosincs neki, maximum mínuszban). A költségvetés egy részét a zsugori, nagy pénzen potyára csücsülő nagybátyjától igyekszik

kicsikarni, statisztának régi barátait és családtagjait kéri fel (már amikor az anyukájának nem kell bevásárolni mennie), ráadásul mindeközben három gyermek édesapja is próbál lenni.

Egyszerre tragikus és olyan történet az övé, amellyel általánosan lehet azonosulni, hiszen kívülről nézve nyilvánvaló, hogy mennyire hiú álmokat kerget, és számos ismerőse és barátja próbálja is erről felvilágosítani, ám pont azzal, hogy mindezek és számos más akadályozó tényező ellenére is Mark kitart amellett, hogy neki meg kell csinálnia a *Northwestern* címre hallgató nagyjátékfilmjét, illetve egy több éve készülő félórás rövidfilmet, amelyek nyilvánvalóan nem lesznek a filmkészítés csúcscsúcsai, sem pedig számára anyagi sikert és elismertséget hozó befektetések. Ugyanakkor az is kiviláglik *A filmcsináló*-ból, hogy szó sincs itt műfaji elkötelezettségről, sokkal inkább van általában a filmkészítés iránt érzett izgalomról, a valóságról szóló egyéni mondanivaló megfogalmazásáról — Mark például azzal okolja meg a riporter kérdésére a filmkészítés iránti vágyát, hogy amikor annak idején hollywoodi filmeket nézett, az ég mindig kék volt bennük, a díszletek túl tökéletesek, ehhez képest ő kiszáradt fákkal és szürke éggel, fekete-fehérben akar élethű tájakat és valódi embereket ábrázolni, valóságnak ható párbeszédekkel.

Mindehhez a horror csak egy ideális háttérrel biztosít, meglehetősen könnyen használható és felismerhető műfaji jegyekkel, amelyek ráadásul összeegyeztethetők a kevésbé papírmásé és giccses, anti-álomgyári mondanivalóval, amire ugyanakkor, némiképp érthető módon, jóval kevésbé szívesen szereznek pénzt producerek, és némi pénzzel rendelkező laikusoknak sem túl kecsesítő a *Northwestern*-féle személyes alkotásokra „pazarolni” a megtakarításukat. Így pedig marad a mikro- vagy éppen nullköltségvetés, egy nagy halom tenni és mondani akarás, és egy alkotói réteg, ami ismeretlenségre kárhözottatott. Vagy mégsem?

2. B-ből A-ba, boszorkányháton

*A filmcsináló*val egy évben jelent meg az egyik talán legnagyobb hatású horrorfilm, ami egyrészt bizonyította a producereknek, hogy nincs feltétlenül szükség dollármilliókra, hogy ugyanennyit lehessen vele kaszálni, a házi filmkészítőknek pedig azt, hogy nincs szükség sok kamerára, díszletre vagy kosztümre, igazából még ténylegesen ábrázolt szörnyre sem ahhoz, hogy egy igazán hatásos rémfilm alkossonak. Ez a film, természetesen, a *Ideglelés* (vagyis a *Blair Witch Project*), ami ugyan nem volt az első ún. „found footage” (vagyis megtalált felvétel-típusú) horrorfilm, de mindenképpen ez hozta be a hollywoodi fősodorba, és ennek köszönhető, hogy a megjelenése óta eltelt 22 évben szinte folyamatosan kapjuk a hasonló technikával készült horrorfilmeket, úgy az A, mint a B kategóriából.

Fontossága mellett szinte már mindegy is, mennyire lett valóban jó vagy éppen ijesztő film a *Ideglelés*, mai szemmel nézve különösen feltűnő, hogy mennyire kevés dolog is történik benne, amiért viszont mégis kiválónak mondható az azóta megjelent klónoknak, folytatásoknak és rebootoknak a tükrében is, az

az a tény, hogy végig betartja a saját szabályait. A később készült „found footage” alkotásokra (mint például a *Cloverfield*, vagy a hasonló kaptafára készült *Paranormal Activity*-sorozat) például jellemző, hogy a történet kerekése érdekében néha „kilépnek” a képek az egy szem kamerából, hogy a látványos elemek szinte annyira látványosak maradnak, mint egy „normál” amerikai filmben.

Ehhez a képest a *Ideglelés*ben sok infó kimarad, amit aztán a nézőnek kell behelyettesíteni, és valahol pont ettől lett annyira hatásos és életszagú az egész, hogy a kétezres évek elejei, alig-internet korban elég volt egy jól eltalált virális marketingkampány, hogy számos néző teljesen valóságosnak higgye a vásznon játszódó eseményeket. És többek között ez is vezetett ahhoz, hogy számos, pénzzel nem vagy alig rendelkező fiatal alkotó fogott a kezébe videokamerát és vonult ki a közeli erdőbe valami ijesztőt filmezni.

3. Magyar Blair Witch „Finnországban”

Ezzel el is érkeztünk a talán legmunkásabb magyar horror-műhely történetéhez, ami nagyjátékfilmes karrierjét egy jópofa *Ideglelés*-klónnal kezdte, a 2014-es *Bodomm*al. Ez a stúdió pedig nem más, mint az Elekes Pictures, aminek két tagja, Gallai József és Elekes Gergő azóta is szinte folyamatosan gyártják a kis- vagy null-költségvetésű horrorokat, a mai napig alig kevesebb, mint 30 hosszabb-rövidebb alkotással jelentkezett a független filmes stúdió.

A két fő alkotó első kollaborációja (amiről viszont ténylegesen elmondható, hogy első valamiben: ez az első magyar gyártású, egész estés „found footage”-film) szinte egy az egyben követi a *Ideglelés* történetét, csak éppen ezúttal a szereplők és a helyszínek lettek európaiak. A történet a finnországi Bodom-tó környékén játszódik, ahol még az 1960-as években történt egy rejtélyes eset, amelynek során az ott táborozó négy fiatalból három nem élte

túl az éjszakát. Ehhez a tóhoz (mármint a valóságban vélhetőleg egy magyarországi, hasonló vízfelülethez) látogat aztán két „finn” fiatal, Anniki (Turzó Vivien) és Pietari (Kovács Bence), hogy dokfilmet forgasson az egykori tragédia helyszínén egyetemi diplomamunkájukhoz. Itt megismerkednek két turistával, Inkerivel (Tábori Kata) és Jussival (Szabó Dániel), és egy átmulatott éjszaka után furcsa dolgok kezdenek el történni az elhagyott tó környékén, oda nem illő zajok és alakok bukkannak fel a környező erdőben, és hamarosan a túlélésért kell küzdeniük a fiataloknak.

Ahogy az amerikai eredetiben, úgy itt sem nyilvánvaló a filmet végignézve, hogy történt-e egyáltalán valami természetfölötti az erdőben, vagy az egész eseménysor valakinek a gonosz játéka, de ez itt is hatásosabbá teszi a végeredményt. Ami pedig mindenképpen az amatőr filmek fölé emeli Gallaiék első (és igazából későbbi) filmjeit is, az a karakterek központba helyezése. A legtöbb Mark Borchardthoz hasonló filmcsináló ugyanis sokkal inkább a kezdetleges effektekre, a minél véresebb és látványosabb elhalálásokra helyezi a hangsúlyt, addig Gallai József forgatókönyvében legalább annyira fontos szerepet kap a szereplők közötti viszony, mint a pszichológiai és fizikai tortúra, aminek akaratlan részesei lesznek.

Míndeközben az sem válik igazán zavaróvá (maximum az elején kissé megmosolyogatóvá), hogy a „finn” szereplők végig magyarul beszélnek, és még a helyszínek (a címbeli tó, a környékbeli erdő, a romos állapotú szállás) is meglepően hihetően alakítják finn megfelelőiket, még arra is odafigyelt az apró stáb, hogy az autó rendszámát finnre cseréljék, így pedig nagyon hamar túl lehet lépni a nem egyező nyelvi közegen.

Az amatőr hangulatú felvételek pedig alapvetően betartják a „found footage” játékszabályokat, ugyanakkor a készítők nem is bíztak semmit a véletlenre, és a bizonyítékként megtalált felvételeket egy ál-dokumentumfilm keretbe helyezik. Ez egy kicsit elvesz ugyan a dekontextualizált, hiányos élményből (az erede-

ti *Ideglelés*hez is készült ál-doksi, csak az éppen az emlegetett virális marketingkampánynak volt a része, nem pedig magának filmnek), de mindenképp megmutatta, hogy az Elekes Pictures nem akart megragadni kizárólag a rázkódó kézikamerás szinten, többre is van ambíciójuk.

A *Bodom* utáni következő Elekes-egészítés a két évvel később bemutatott *Moth* volt, amiben már elindult az a tendencia, ami azóta is jellemzi a kis, veszprémi illetőségű stúdió filmjeit: vagyis hogy nem magyar nyelven, hanem jórészt angolul beszélnek a szereplők, néhol megmosolyogatóan magyaros akcentussal, lévén ezeket a filmeket a *Moth*-szal kezdve már elsősorban nemzetközi piacra szánták a készítők. Ez sajnos rengeteget elvesz az amúgy továbbra is színvonalas forgatókönyv értékéből, és bár ebben a filmben alapvetően megokolt az akcentus és az angol használata is (egy ukrán származású tanárnő egy svéd származású diákjával Angliából érkeznek Magyarországra, hogy a titokzatos Molyember nyomába eredjenek), a *Moth* az idegen nyelvű színészi játék félszége miatt sokkal amatőrrebb hangulatot áraszt magából, mint a *Bodom*.

Emellett a „found footage” is lazábban alkalmazott, és másodikra azért már nem üt akkorát, mint az első Elekes Pictures-produkcióban. A történet szerencsére még mindig inkább karakter-, mint ijesztgetés-központú, a kortárs horrorokra oly gyakran jellemző, zsigeri ijedség-reakciót előidéző „jumpscare” sem igazán bukkan fel, sokkal inkább a szereplők bomló pszichéje és a környezet teszi némiképp horrorszikussá a filmet.

A 2020-as *Spirits in the Dark* tovább folytatja a karakterközpontú nyomasztást, ebben egy feleségét és lányát elvesztő srác barangol elhagyott egykori katonai épületekben (ebben a filmben érezhető talán a legjobban a rendező-író Gallai vonzódása a lepukkant, elhagyott épületek iránt, nagyjából a film felét kiteszi a hipnotikus, első személyben láttatott romjárás), hogy aztán (talán?) szellemi közbenjárásra félelmetes események részese legyen.

Első blikkre nem túl izgalmas a történetvezetés, de a steadyccammel felvett részek egy idő után képesek magukkal ragadni a nézőt, és videójátékszerű hangulatot kölcsönöznek az egész filmnek, a sötét erdőben titokzatos betűk után kutatva például már szinte interaktív lesz a befogadás, hiszen a mi szemünk is elkezd keresni a fákra felaggatott, a sötétből kivilágoló papírlapokat. Ezzel a megoldással még mindig nem teljesen lépnek ki az Elekes-filmek a found footage-kliséből, de már egy jó lépéssel továbbmennek a felhasználás terén, és egészen más hangulatot eredményeznek a *Spirits in the Dark*nak, mint a korábbi alkotásaiknak.

4. Összegzés

Nem vesszük most végig az összes Elekes Pictures-filmet (amelyek ugyanakkor folyamatosan készülnek, idén jelent meg a legújabb, *The Poltergeist Diaries* címre hallgató horror, amelyhez Elekesék valahogy még az Oscar-jelölt Eric Robertset is sikerült

meggyőzniük egy mellékszereplésre), de talán már a fenti három egy-másfél órás, csupán lelkesedésből és haveri összefogásból elkészült alkotás is példázta, hogy feltörekvőben, de legalábbis megszületőben van Magyarországon is a B-horrorfilmek gyártása.

Ráadásul nemcsak a veszprémi csoportosulás gyártott az utóbbi években szórakoztató, minimális költségvetéssel készült rémfilmeket, 2017-ben egy IndieGoGós, vagyis közösségi támogatásból, valamint angol és amerikai koprodukciónak leforgatott horror is megjelent, amelynek a legnagyobb hibája talán a címe. Ugyanis az Illés Zoltán rendezésében készült *A pince* (vagyis angolul a *The Basement* — ez is főleg angol nyelven, külföldi befogadóknak készült) előtt épp egy évvel jelent meg egy átlagos, unalmas és azonos című amerikai horrorfilm is, ez pedig jórészt még a filmre vonatkozó Google- és IMDB-találatokat is leföli. Pedig a magyar verzió (amelynek se történet szintjén, sem pedig hangulatban semmi köze az ame-

rikaihoz) kifejezetten élvezetes, ráadásul egészen jó castingot is sikerült a készítőknak összehozni, Gera Marina a hentesbabamaszkos gyilkos, de leginkább (akit az *Ürpiknik*ben láthattunk legutóbb) Takács Zalán a kellemesen utálható Kolos szerepében alakít fergetegeset.

Állami költségvetésen túl is van tehát horrorfilmes élet hazánkban. Most már leginkább csak egy igazi rémfilmfesztivál hiányzik a palettáról, lehetőleg magyar alkotóknak fenntartott kategóriával, hogy ne kelljen minden áron angol nyelven készülnie minden minimál büdzséjű alkotásnak ahhoz, hogy eljuthasson a műfajt kedvelő nézőkhöz külföldi szolgáltatókon és fesztiválokon keresztül. Szerencsére úgy tűnik, az itt felsorolt alkotók mindegyike hasonlít annyiban Mark Borchardthoz, hogy ha van, ha nincs nézősereg, ők kitartóan alkotnak, ha máshogy nem lehet, hát a nagybácsi pénzéből a nagymama házában.